

OPONENTSKÝ POSUDEK

Petr BURDA, *Člověk a jeho cesta ke svobodě na pozadí humanistických koncepcí dvacátého století: licenciátní práce*, Praha 2006. 194 s.

Z pozice oponenta, jehož úkolem je kritika posuzované práce, vytýkám:

1. Hledisko formální

Jazykový projev autora je kultivovaný, problematické je užití některých cizích slov a novotvarů. Jeho projev písemný však kladně hodnotit nelze. Často se dopouštěl gramatických chyb. Nedůsledně a se značným množstvím chyb postupoval v textu i poznámkách při užití mezer, teček, čárek, uvozovek, kurzivy a tučného písma. Neustálené je také grafické uspořádání nadpisů a použití prázdných řádků. Přepis cizojazyčných textů obsahuje řadu nedostatků (např. -a/-á místo -à, ve vlastních jménech např. Henry místo Henri, Caus místo Camus, Kung místo Küng). Bibliografické citace nemají jednotnou podobu: vedle již zmíněných faktorů jde především o způsob, jímž autor opakovaně citoval totéž dílo – někdy uvedl celý název, někdy jeho zkrácenou podobu, jindy užil „tamtéž“ nebo „op.cit. [sic! bez mezery]“ (srov. např. s. 70 a 129). Poznámka 304 chybí.

2. Hledisko obsahové

Autor si předsevzal téma „člověk a jeho cesta ke svobodě na pozadí humanistických koncepcí dvacátého století“. Věnoval se prezentaci dějin idejí, které byly hybnou silou Evropy 19. a 20. století – s častým přesahem do období předcházejících – a pokusil se o vypracování syntetického pohledu na snahy evropského člověka o vlastní osvobození z různých odcizení, přičemž zdůraznil jednak jeho emancipaci od křesťanské víry k sekulárním humanismům, jednak „náboženské“ prvky těchto koncepcí, v nichž spatřuje projev „eschatologické dimenze bytí“, a konečně i jejich historicky negativní výsledek a tudíž i potřebu koncepce jiné, v níž by se opět prosadilo proprium křesťanské víry, ovšem v dějinami poučené podobě.

Podle mého názoru ovšem takto volené téma neodpovídá povaze práce. Jeho úspěšné a objektivně přínosné zpracování by předpokládalo tak rozsáhlé vědomosti a tak mimořádné analytické schopnosti, že je prostě nelze u studenta očekávat. Také osvojení metodologických postupů by muselo být podstatně zažitější, než tomu je a může být. Celkově tedy konstatuji přecenění vlastních možností a s tím spojuji i řadu dílčích nedostatků, které budou dále uvedeny. Domnívám se, že tato licenciátní práce je spíše osobně přínosnou – a snad pro vlastní disertaci půdu připravujícím – esejí shrnující běžně dostupné interpretace dějin idejí, nežli objektivní, argumentačně vyvrážděnou a metodologicky kvalitní studií.

Úvod práce je zatížen značnou nejasností: student nevyjádřil pregnantně svůj cíl resp. svou interpretační hypotézu, neuvedl kritéria, podle nichž vybral autory a „projekty osvobození“, jimž se dále hodlá věnovat, a metodu, kterou zvolil. Tato nejasnost se opakovaně objevuje i v dílčích kapitolách: ani tam nejsou tyto skutečnosti ozřejmovány. Kladou se tedy např. takovéto otázky: Neexistovaly snad ještě koncepty další? Proč není věnována pozornost tzv. postmoderně, která se také zrodila ve 20. století? A proč jsou vybráni a prezentováni právě ti autoři, o nichž je v práci řeč,

a ne jiní? Student by měl také mnohem lépe vyjádřit, co pokládá ve své práci za objevné. Témata, která zkoumá, již totiž byla prezentována mnohokrát – a snad právě proto student často přináší hodnocení studovaných témat dříve nežli jejich analýzu.

O analýze lze ostatně hovořit jenom v omezeném smyslu slova, pojem prezentace by byl přesnější. Student se ve své práci oddal tolika různým autorům a tématům, že vlastně nemohl věnovat větší pozornost nikomu a ničemu. Tato kvantita je doprovodným jevem zásadního metodologického problému. Autor nepředkládal své teze na základě analýzy textů a argumentace, nýbrž pomocí série letmo dokumentovaných tvrzení. Jeho studie má tedy spíše kompilační charakter: harmonizuje a v ideové schéma spojuje mnoho nesourodých věcí. Šíře četby je sama o sobě obdivuhodná, její kvalita a promyšlenost však občas budí pochybnost. Pět příkladů z prvních stránek práce (výčet by mohl být mnohem delší, zabral by ale příliš času):

a) Nelze postavit do jedné řady citaci z Tertullianova *Apologeticum* „Homo est et qui futurus est“ (s. 5 a 16) a výrok „člověk je tím, čím bude“, protože Tertullianus nevynáší soud o sebevytváření člověka a jeho směřování k budoucnosti, nýbrž hovoří o tom, že již budoucí člověk (embryo) je reálně člověk.

b) Věty „Kant je optimista díky svému pohledu na lidskou racionalitu, která transcenduje člověka. Člověk se dokáže otevřít pro budoucnost, když se spojí s jiným člověkem“ (s. 16) – nedoložené jakýmkoli odkazem – se s filosofií Kanta ve skutečnosti míjejí. Rozhodně nehovořil o tom, že by lidský rozum transcendoval člověka nebo že by mezilidský vztah otevíral jedince budoucnosti. Také spojení Kanta a Hegela s „transcendentální racionalitou“ (s. 17) je neodůvodněné. Pojem „transcendentální“ má ostatně u Kanta specifický význam.

c) Tvrzení, že teze o pokroku je dnes „novým evangeliem“ (s. 21), je příliš zobecňující. Platí to skutečně? Nebyla spíše filosofie až ideologie pokroku nahrazena nebo minimálně doplněna určitou skepsí a pesimismem?

d) Výroky k dějinám teologie (s. 29) jsou podstatně zkreslující a napsat, že teologie „byla aristotelskou metafyzikou“ nebo že „ve středověku byl křesťanský Bůh chápán jako dědic řecké metafyziky“, je přímo nesmysl. Bylo by ostatně lépe opřít své soudy o fundovanější studii nežli jen o jeden článek Moltmanna.

e) Prezentace Wittgensteina (s. 33) je zavádějící. Nelze nastolit souvislost, podle níž tvrzení, že většina výroků z oblasti etiky a metafyziky nemají smysl, značí, že „svět pravdy, lásky, zjevení a metafyzické reflexe“ zůstává uzavřen. Wittgenstein měl sice za to, že o Bohu a souvisejících tématech nelze ve filosofii adekvátně hovořit, jeho (jejich) existenci však nepopíral a měl za to, že na ně lze „ukázat“. Jeho postoj byl ve skutečnosti bližší určité negativní teologii nebo mystice. Osobní postoj pak nebyl nenáboženský. Srov. Prokop Sousedík, Je raný Wittgenstein odpůrcem metafyziky a teologie?, *Teologické texty* 2 (2004) 61–63; Josef Petr Ondok, L. Wittgenstein o náboženství, in Tomáš Machula (ed.), *Teologické studie*, České Budějovice 2000, s. 40–44.

Vedle toho se objevují i zcela nesrozumitelné obraty a nesmyslné věty. Opět jen několik příkladů z prvních stránek práce: „svoboda se člověku jeví jako transcendentní prostor“ (s. 3), „teistická reflexe“ (s. 8), „transcendentální antropologie“ (s. 8), „osvobození je napnuto mezi svým vlastním dynamismem a autonomií člověka“ (s. 26).

Práci charakterizuje také nevyvážená pozornost věnovaná jednotlivým tématům. Kvantifikovaně to lze doložit např. tím, že ve druhé kapitole zabírá prezentace vědecko-technické koncepce 15,5 stránky (z nichž většina je věnována jednotlivým objevům na poli přírodních věd), marxistické koncepce 4 stránky a psychoanalytické koncepce 4,5 stránky.

3. Souhrnné hodnocení

Především je třeba, aby si student vzal z uvedených kritických připomínek ponaučení pro svou případnou práci disertační. Mnohem větší pozornost by měl věnovat formální stránce (ortografii i typografii), neboť kultivovanost tohoto projevu je součástí celkové kultury vědecké práce. Volba tématu by měla být skromnější, omezenější, přesnější, a metodologická náročnost podstatně vyšší. Při četbě by bylo lépe pamatovat na zásadu non multa sed multum.

V průběhu obhajoby by měl student odpovědět na tyto otázky:

- 1) Jde o práci předloženou pro dosažení licenciátu teologie. V jakém smyslu je tato práce teologická?
- 2) V úvodu je řečeno, že otázka po Bohu je metodologicky zahrnuta v antropologickém sebechápání té či oné kultury a že každý problém se odvíjí od sebeepochopení a seberealizace člověka (s. 8). Ke konci práce je postulována potřeba znovuoobjevení „transcendentní transcendence“ (s. 162–164). Jaký je poměr mezi těmito tvrzeními? Nevylučují se z hlediska teologie i „historické verifikace“? A jaký je poměr mezi zjevením Trojjediného Boha, uvedenou premisou a myšlenkou „transcendentní transcendence“?

V Praze dne 15. ledna 2007

PhLc. Vojtěch Novotný, Th.D.